

● نقد و معرفی کتاب

تداوم و تغییر در سیاست امنیتی اسرائیل

Mark A. Heller, *Continuity and Change in Israeli Security Policy* (New York: Oxford University Press), 2000, 100 pp.

نرم‌افزاری نیز مطرح هستند که چه بسا بتوانند، بعد سنتی سخت‌افزاری را تحت الشعاع قرار دهند، حال بماند که خود بعد سنتی هم از نظر شکل، ابزار و حتی دکتترین و تفکر متحول شده است.

اگر بخواهیم، این روند تحول و تکامل را به صورت موردی مطالعه کنیم، هر کشوری با توجه به ویژگی‌های خاص خود در جایگاه مشخصی از طیف قرار خواهد گرفت. کشور اسرائیل از جمله کشورهایی است که این تحول را به راحتی می‌توان در مورد آن دنبال کرد. تولد نامشروع اسرائیل در شرایط بسیار پرتنش بین‌المللی و منطقه‌یی صورت گرفت. درحالی که هنوز گرد و خاک برجای مانده از جنگ جهانی دوم فرونشسته بود، با تمهیداتی که البته از دهه‌های قبل صورت گرفته بود، کشور

بررسی تداوم و تغییر در پدیده‌های اجتماعی از رایج‌ترین گرایش‌های جاری در علوم انسانی و اجتماعی است. مفاهیم و پدیده‌های علوم انسانی در عین این که ثابت به نظر می‌رسند، همواره به نوعی از پویایی خاصی نیز برخوردارند. از جمله‌ی این مفاهیم مفهوم امنیت است. یکی از پرتحول‌ترین مفاهیم علوم انسانی که به ویژه در نیمه‌ی دوم قرن ۲۰ دچار تحول شده و هم‌اینک در آغاز قرن ۲۱ آثار بسیار ژرف آن به منصف ظهور رسیده، مفهوم امنیت است. امنیت سال‌ها و قرون متمادی تا نیمه‌ی اول قرن ۲۰ صرفاً در امنیت نظامی خلاصه می‌شد. اما پیشرفت‌های به دست آمده در علم و فن‌آوری به خصوص در اواخر قرن ۲۰ در قالب روند جهانی شدن نشان داده‌اند که علاوه بر بعد سخت‌افزاری امنیت، ابعاد

دنیای جدیدی پای گذاشت. بعد از این تاریخ در حالی که اوضاع اسرائیل رو به پیشرفت گذاشته و آهنگ ترقی را در ابعاد مختلف طی می‌کرد، رقبا و دشمنان آن از سوی دیگر روز به روز ضعیف‌تر می‌شدند. امروزه اسرائیل به حدی از قدرت رسیده که حتی به زرادخانه‌ی هسته‌یی مسلح است و در اقتصاد بین‌المللی از جایگاه مناسبی برخوردار است. بنابراین، با توجه به تحولات مزبور، سیاست‌ها و موقعیت امنیتی اسرائیل نیز متحول شده است. البته این تحول ضرورتاً و مطلقاً به معنی بهبود اوضاع امنیتی اسرائیل نیست، بلکه در اثر آنها اتفاقاً چالش‌های جدیدی نیز مطرح شده‌اند. چالش‌هایی مثل تحولات اجتماعی و فکری داخلی که مردم اسرائیل را به دستجات مختلف تقسیم کرده است. مسابقه‌ی جداگانه‌ی یهودیان مهاجر نیز به این واگرایی اجتماعی کمک کرده است. به خصوص که تبعیض‌هایی بین دستجات مختلف مردم اعمال گردیده و می‌شود. به عنوان مثال یهودیان مهاجر از شمال آفریقا در مناطق مرزی مستقر گردیده‌اند که در معرض تهدید بیشتری نسبت به مرکز‌نشینان هستند. اکثر گروه‌های مهاجر حزب خاصی برای خود تشکیل داده‌اند که انتخابات را بسیار شکننده می‌سازد. اگر گروه‌های فکری دیگر مثل صهیونیسم افراطی یا بنیادگرایی یهودی افراطی را نیز به این وضعیت

اسرائیل پایه عرصه وجود نهاد. این نوع پیدایش طبیعی بود که با عکس‌العمل‌های سخت دیگران مواجه شود. مردم فلسطین، دول عرب همسایه و کشورهای جهان اسلام در سطوح مختلف به مقابله با این پدیده‌ی نامشروع برخاستند. اسرائیل تازه تأسیس در ابتدا با حمایت قدرت‌های بزرگ و با استفاده از قدرت نظامی توانست به اهداف خود برسد. در نتیجه، اسرائیل با جنگ‌های متعدد و حالت خصمانه در طول بیش از دو دهه، قدرت خود را تثبیت کرد و به نابسامانی‌های داخلی نیز سر و سامان بخشید. ناگفته نماند که یکی از منابع انگیزشی اسرائیل در مبارزه برای بقا، ایدئولوژی صهیونیسم بود و مهم‌ترین کسی که مجری این اهداف صهیونیستی اسرائیل بود، اولین نخست‌وزیر آن یعنی بن‌گوریون بود. آموزه‌های امنیتی بن‌گوریون مدت‌ها بر تارک سیاست‌های اسرائیل راهبردهای مربوطه را تعیین می‌کرد. عملکرد بن‌گوریون و جانشینان وی به نحوی بود که سیاست‌های امنیتی همواره مقدم بر سیاست خارجی و داخلی تلقی می‌شدند. اما آیا این وضع همچنان باید پایدار می‌بود؟ پاسخ به این سؤال منفی است. اسرائیل بعد از جنگ ۱۹۷۲ با توجه به عوامل متعدد نظیر پیروزی در جنگ‌ها، سامان‌دهی اوضاع داخلی و رشد اقتصادی و نیز کمک‌های خارجی در حقیقت به

داشته و مسائل و دکترین‌های نظامی و رجحان امنیت در سیاست داخلی و خارجی را توضیح می‌دهد. در بخش دوم تکامل تهدیدات اسرائیل پس از سال ۱۹۶۷ مورد مطالعه قرار می‌گیرد که در این دوره تهدیدات متعارف رو به کاهش گذاشته و مشکلات جدیدی همچون تروریسم و قیام و شورش جای آنها را می‌گیرند. در عین حال اشناعی سلاح‌های کشتار جمعی و موشک و نیز انقلاب در امور نظامی مسائل دیگری هستند که امنیت اسرائیل را در این دوره تهدید کرده‌اند. در ادامه، این کتاب چالش‌های داخلی را در بخش سوم از طریق نگاه بر زوال اجماع بر سر خط مشی‌ها و در بین مردم کشور مورد مطالعه قرار می‌دهد. بررسی تعدیل‌هایی که در فرایندها و ساختارهای امنیتی صورت گرفته و نتایج آنها که در ارتش و جامعه نمود پیدا کرده‌اند، موضوع بخش چهارم می‌باشد و بخش پنجم آینده‌های ممکن را برای اسرائیل مورد بررسی قرار داده است و در نهایت با توجه به رقابت و دو دستگی موجود در اسرائیل که گروهی منفعل، خواهان انزوای اسرائیل و گروهی فعال خواهان ایفای نقش‌های زیاد توسط اسرائیل هستند، محقق به نفع بین‌المللی‌گرایی محدود در سیاست‌های اسرائیل رای می‌دهد. افراد این گروه‌ها در طبقات مختلف جامعه می‌توانند ریشه داشته باشند.

اجتماعی اضافه کنیم، تصویر بسیار متعارضی از جامعه‌ی اسرائیل به دست خواهد آمد. این چالش‌ها موجب شده‌اند تا یک اجماع ملی در مورد خط مشی‌های سیاسی و اجتماعی رو به زوال بگذارد و هویت اسرائیلی و یهودی بسیار مخدوش گردیده است.

در بعدی دیگر پیشرفت‌های اقتصادی و از جمله رشد صنایع الکترونیک هر چند سودهای هنگفتی نصیب اسرائیل کرده، آسیب‌پذیری‌های آن را نیز افزایش داده است. اسرائیل با تهدیداتی همچون عملیات انقلابی و شورش مردم فلسطین نیز مواجه است و تا تن دادن به راه‌حلی عادلانه افقی بسیار دور دست در انتظار است.

در کنار این تهدیدات، مشکلات سخت‌افزاری امنیت مثل تهدید اسرائیل توسط سلاح‌های کشتار جمعی و موشک نیز مبنای بسیاری از سیاست‌های اسرائیل است.

این تهدیدات به تفصیل در تحقیق انجام شده توسط مارک هلر در سال ۲۰۰۰ میلادی در مؤسسه‌ی بین‌المللی مطالعات استراتژیک واقع در آمریکا مورد مطالعه قرار گرفته و در قالب پنج بخش و یک مقدمه ارائه شده است. در مقدمه نویسنده به طرح مسأله و نیاز به مطالعه، تداوم و تغییر در سیاست امنیتی اسرائیل می‌پردازد. بخش یک نیز به مفهوم سنتی امنیت اختصاص

به طور کلی این کتاب پایه‌های سیاست‌های امنیتی اسرائیل را مورد بررسی قرار داده و تغییرات رخ داده در چالش‌های داخلی و خارجی را تجزیه و تحلیل می‌کند. به ادعای نویسنده‌ی این کتاب سیاست سنتی بازدارندگی براساس "دفاع تهاجمی" که در زمان بن گوریون و جانشینان او مطرح بود، دیگر برای مواجهه با چالش‌های جنگ کم شدت و سلاح‌های کشتار جمعی کافی نیست. توان اسرائیل برای مقابله با این تهدیدات تا حدود زیادی به روند صلح بستگی دارد که این امر بر رقابت‌های داخلی این

کشور بسیار مؤثر است.

این رقابت‌ها به طور عمده بین دو دیدگاه می‌باشد: دیدگاه درون‌نگر و دیدگاه برون‌نگر. نتیجه‌ی این رقابت‌ها آثاری دراز مدت از نظر تهدیدات آینده و نحوه‌ی مقابله‌ی آنها بر سیاست‌های امنیتی اسرائیل خواهد گذاشت.

حیدرعلی بلوجی

مرکز مطالعات حقوق بین‌الملل

دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی

